

ФУНКЦІОНАЛЬНІСТЬ ЗАГОЛОВКІВ НА ПРИКЛАДІ ТВОРІВ Е.-Е. ШМІТТА «УЛІСС ІЗ БАГДАДА» ТА В. ЄРМОЛЕНКА «ЛОВЕЦЬ ОКЕАНУ. ІСТОРІЯ ОДІССЕЯ»

Фенюк Леся Богданівна,
асистентка кафедри французької філології,
аспірантка 3-го року навчання

Літературний твір – це цілісний комплекс, де заголовок є невід’ємним компонентом, адже окрім п’яти основних функцій (номінативної, інформативної, роздільної, експресивно-апелятивної та рекламної) виконує ще ряд, кількість яких може суттєво змінюватися залежно від умислу автора.

Перед нами сучасний роман Еріка-Емманюеля Шмітта «Улісс із Багдада» та сучасний український роман Володимира Єрмоленка «Ловець океану. Історія Одиссея». Сюжет обох романів пов’язаний із Одиссеєю, проте, Шмітт осучаснює Одиссею, вплітає її в сьогодення, наповнюючи давньовідомі істини модерним звучанням, Єрмоленко ж бере ту саму Одиссею з її персонажами, однак вектор подорожі направляє в протилежний напрям.

Найперше, що впадає в око читачу це, звісно ж, назва твору: «Ulysse from Bagdad», що українською звучить «Улісс із Багдада», яка одразу ж відсилає нас до античної міфології. Саме ім’я Улісс не що інакше, як латинська форма імені Одиссея, що утворена від грецької форми Odysseus – одного з фонетичних варіантів слова Одиссей.

Одразу ж постає запитання: хто ж такий Одиссей і чому саме до цього імені автор звертається? На це питання відповідь можна знайти у міфологічному словнику, який трактує ім’я давньогрецького героя наступним чином: «Одиссей (від гр. Odysseus) – герой давньогрецького епосу, міфічний владар острова Ітака, син Лаерта й Антіклеї, один з головних героїв Троянської війни, оспіваний в «Іліаді» та Одиссеї». Славився розумом, розсудливістю, хитрістю і красномовством, тому брав участь у численних посольствах. ...Ще більше прославили Одиссея численні пригоди, коли він, повертаючись додому, десять років блукав світом» [4].

Отож, Одиссей – мандрівник, а одиссея (від назви давньогрецького епосу) – тривалі мандри, пригоди, блукання».

Автор найперше налаштовує нас на мандри, на довгі поневіряння та пошук чогось кращого. У випадку з Одиссеєм це була рідна домівка, а у випадку з головним героєм Шмітта Саадом Саадом – пошук кращої долі, і навіть пошук того місця, яке можна назвати «ною» домівкою.

Автор недаремно дає нам уточнення, що його герой «from Bagdad», тобто, це не той самий Одиссей, вони схожі, їхні долі мають певні спільні точки перетину, однак Саад живе у своєму світі, далекому від Античної Греції, – це сучасний Ірак. Не оминає нашу увагу те що прийменник «з», а в оригіналі «from» Шмітт пише англійською мовою. Як нам відомо з роману, Саад Саад саме прибуття до Англії обирає як ціль, можливо це послугувало такому вибору. А ще ми припускаємо, що Ерік-Емманюель хотів показати міжнародність висвітленої ним проблеми, її глобальність, масштабність та всеохоп-

люваність, проблеми непотрібності та відчуженості людини-апатрида, людини без документів, а, отже, як впливає із сучасної міжнародної політики, людини без права на життя, людське існування, а то й взагалі на існування.

Саме місто Багдад і країну Ерік-Емманюель вибирає невипадково. Найперші асоціації, які можуть виникнути у читача, – це ірако-американська війна, тероризм, всюди крики, гвалт, трупи, поранені, а отже, неспокій та суєта. Згідно сюжетної лінії, Саад, уродженець Іраку, араб та мусульманин, з великими потугами, вмовляннями матері та батька вибирається зі своєї країни у пошуках «майбутнього». Саад тікає з війни, Одиссей же повертається з неї. Обидвох їх поєднує не лише війна, а й мандрівка.

В. Єрмоленко у назві свого роману теж одразу відправляє нас до Гомера. Основна назва містить дві частини: великими літерами написано «Ловець океану», а меншими, якщо мова йде про обкладинку книги видавництва «Видавництво Старого Лева», або ж через крапку, якщо мова йде про бібліографічний опис, – «Історія Одиссея». Автор спочатку тільки називає основне тло подій – «океан», який однозначно є чи не одним із найбільших символів у літературі, та й в мистецтві загалом.

Океан виступає як символ або навіть втілення хаосу, адже такі його характеристики, як безмежність, аморфність, безкрайність, не можуть викликати у нашої уяви думки про порядок, про чіткість чи ясність. У ряді космогонічних міфів виникає мотив збовтування світового океану (потоплення океаном) як процесу творення світу; існують також уявлення про те, що перша земля була піднята з глибин океану або що світ був створений з гігантської істоти, котра перебувала в океанських водах. Океан є амбівалентним символом за своїм характером. Земля, космос виникли в результаті первинного обмеження океану, проте кінець світу станеться від океанських вод. Оскільки солоні океанські води непридатні в якості пиття для вищих форм наземного життя, океан може служити символом безпліддя.

Однак, незважаючи на все вищезгадане, автор все одно вживає ім'я Одиссея, на відміну від Шмітта, в його грецькому звучанні. Проте мета українського прозаїка аналогічна меті француза. Це те ж саме налаштування на вир подій, коловорот невдач, успіхів, перемог, гріхопадінь, розмаїття сюжетів, учасників подій, на пошук чогось істинного.

Шмітт починає заголовок із імені, Єрмоленко на перший план виводить загальні іменники, зміст яких вже може наштовхнути нас на думки про мандри – «Ловець океану». Про значення слова океан ми вже згадували, а от тепер розглянемо слово «ловець». Найперше це особа, яка намагається щось впіймати, вона це може робити одноразово, або ж приймати таку дію, як спосіб свого життя, або й навіть його мету. За Академічним тлумачним словником значення ловця може зводитися до значення мисливця.

Спіймати океан, як фізичне тіло, звичайно ж, неможливо, тому очевидно що автор спонукає нас до роздумів використовуючи таку метафору. Читач має право інтерпретувати її індивідуально: 1) мова йде про приборкання хвиль; 2) також це може бути посилення до нереального, до міфів, які стосуються такого масштабного водного простору; 3) не виключено, що можна й подумати про приборкання страхів людини перед «істотою» у вигляді океану, про

подолання відчуття нікчемності, яке зароджується в людини у відкритому океанічному просторі.

Тут же автор перериває наші міркування додаючи продовження «Історія Одиссея», таким чином звертаючи нашу увагу до давньогрецького міфу: це буде переосмислення гомерівського писання, його продовження, осучаснення, просто використання в назві імені, чи сучасна історія в порівнянні з історією вже відомого всім Одиссея.

Отже, перше, що зустрічає читач, – це заголовок, він відсилає до попередніх і вже набутих знань за допомогою алюзії, символів та прямого використання архетипних образів. Заголовок окрім своєї номінативної функції виконує також інформативну, повідомляючи свого читача про мандрівний сюжет одиссеї та присутність архетипного характеру Одиссея.

1. Горшкова К. А., Шевченко Н. Г. Роль заглавия-аллюзии в реализации категории интертекстуальности в художественном тексте. *Вісник ХНУ*. Харків : Константа, 2005. № 667. С. 175–178.

2. Єрмоленко В. Ловець океану. Історія Одиссея: роман. Львів : Видавництво Старого Лева, 2017. 216 с.

3. Літературознавча енциклопедія : у 2-х т. / автор-укладач Ю. І. Ковалів. Київ : ВЦ «Академія», 2007. Т. 1. 608 с. (Енциклопедія ерудита).

4. Словник античної міфології / від укладачів А. О. Білецький. *Міфологія і міфи Античного світу*. Київ, 1985. Gardner R. C. Social Psychology and Second Language Learning: The Role of Attitudes and Motivation. Gardner R. C. Social Psychology and Second Language Learning: The Role of Attitudes and Motivation. URL: [http:// litopys.org.ua/slovmith](http://litopys.org.ua/slovmith).

5. Словник української мови : в 11-ти т. / АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні ; редкол.: І. К. Білодід (голова) та ін. Київ : Наук. думка, 1970–1980. Т. 4 : І–М / ред. тому: А. А. Бурячок, П. П. Доценко. 1973. 840 с.

6. Schmitt, Eric-Emmanuel. Ulysse from Bagdad / Editions Albin Michel. 2008. 285 p.